Ethiopian Studies

at the

End of the Second Millennium

Edited by

Baye Yimam

Richard Pankhurst

David Chapple

Yonas Admassu

Alula Pankhurst

Berhanu Teferra

PROCEEDINGS OF THE

XIV INTERNATIONAL CONFERENCE OF ETHIOPIAN STUDIES

November 6-11, 2000, Addis Ababa

(IN THREE VOLUMES)

VOLUME 3

Institute of Ethiopian Studies

Addis Ababa University

Addis Ababa, Ethiopia

ከ1983 የመንግሥት ለውጥ በኋላ የምሥራቅ ጎጃም ገበሬዎች የገጠሟቸው ፖለቲካዊ ግጥሞች*

ዶ|ር ጌቴ ገላዬ፣ ggelaye@yahoo.com
የአፍሪቃ እና የኢትዮጵያ ጥናቶች ተቋም
ሐምቡርግ ዩኒቨርሲቲ፣ ጀርመን

ጭማቂ ጽሑፍ (Abstract)

ይህ የጥናት ወረቀት በኢትዮጵያ ከ1983 ዓ.ም የመንግሥት ለውጥ ወዲህ የምሥራቅ ጎጃም ገበሬዎች የገጠሟቸውን፥ ያዜሟቸውንና ያንጎራጎሯቸውን ፖለቲካዊ ግጥሞች ይመለከታል። የግጥሞቹ ዋነኛ ጭብጥ በወቅታዊ የገጠር አስተዳደርና በገበሬዎች ማኅበራዊ ሕይወት ላይ የሚያተኩር ሲሆን፥ በመንግሥት ባለሥልጣናት፥ በአገር አንድነት ጥያቄና በተለይም ደግሞ በቅርቡ በ1989 ዓ.ም በአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥት የተካሄደውን የገጠር መሬት ሽግሽግ ፖሊሲ አፈጻጸምና፥ ሽግሽጉ ያስከተለውን ተጽዕእኖ ይቃኛል። በተጨማሪም ባንድ በኩል ከቅርብ ጊዜ ወዲህ በገጠሩ ማኅበረሰብ ዘንድ እየተባባሰ የመጣውን መንግሥትን የመጠራጠር፥ የእርስበርስ ጥላቻና ተቃውሞ፥ በሌላ በኩል ደግሞ የምግብ እጥረት፥ የምርት ማሽቆልቆል፥ ድህነት፥ ስደትና በሰላም አብሮ የመኖር ተስፋ መጨለም ያሳሰባቸው የጎጃም ገበሬዎች ብቸኛ ሀብታቸው በሆነው ዘይቤያዊና ቅኔ ለበስ አማርኛ ቃልግጥም (Amharic oral poetry) ስሜትን የሚኮረኩሩና ልብን የሚነኩ መልእክቶች እንደሚሰነዝሩ በምሳሌ በተደገፉ ግጥሞች ትንታኔ ያቀርባል። የገበሬዎቹ ሥነልቦናዊ አስተሳሰብ፥ ባህላዊ ዕውቀትና ስለ አካባቢ ያላቸው ጥልቅ ግንዛቤ፥ ስለ ባህላዊ ዳኝነትና አስተዳደር፥ ስለ ልማትና መሬት አያያዝ፥ ወዘተ. የሚያቀርቧቸው ሐሳቦች የሚገለጹበት አንዱ መንገድ ለዘመናት ባካበቱት የሥነቃል (oral literature) ቅርስ አማካኝነት በመሆኑ፥ በማኅበራዊ ሳይንስና በገጠር ልማት ተመራማሪዎች፥ በሥነትምህርት፥ በሥነሰብእና በሥነቃል ምሁራን፥ እንዲሁም በመንግሥት ፖሊሲ አውጭዎች ዘንድ ከፍተኛ ትኩረት ተሰጥቶት በጥንቃቄ መሰብሰብና በጥልቀት መጠናት እንዳለበት ይህ የጥናት ወረቀት ያመለክታል።

1. መግቢያ

ይህ አጭር የጥናት ወረቀት 55 ያማርኛ ቃልግጥሞችን ትንታኔ ያቀርባል። ግጥሞቹን የሰበሰብኳቸው ምሥራቅ ጎጃም ውስጥ ከልዩ ልዩ የገጠር ቀበሌ መስተዳድሮች ሲሆን ከ1983 የመንግሥት ለውጥ ወዲህ የገበሬዎች ወቅታዊ፥ ማኅበራዊ፥ አስተዳደራዊ፥ ፖለቲካዊና ልማታዊ ጉዳዮች በአማርኛ ቃላዊ ግጥሞች እንዴት እንደተንፀባረቁ ከማኅበራዊ ሥነሰብእ እና ከሥነቃል አኳያ ለማጥናት በ1983፥ በ1984፥ በ1989 እና በ1990 ዓ.ም የመስክ ጥናትና ምርምር ባደረግሁባቸው ጊዜያት ነበር። ሥነቃላዊ ግጥሞቹ በ1986 ዓ.ም ካዘጋጀሁት የድኅረ ምረቃ "ቲስስ" እና በ1992 ዓ.ም ካጠናቀቅሁት የፒ. ኤች ዲ. የጥናትና ምርምር ሥራዬ ውስጥ የተወሰዱ እጅግ ጥቂቶች ናቸው። ግጥሞቹ ባህላዊ፥ ዜማዊ፥ ነባር፥ በተወሰነ ወቅት በቃል የሚገጠሙና

* *This is a revised version of a paper which was presented at the 14th International Conference of Ethiopian Studies held in Addis Ababa, November 6-11, 2000 and later peer-reviewed and published in the Proceedings of the Conference by Baye Yimam (et al eds.,), 2002, Addis University Press, Vol. 3, p.2044—2058.*

ከትውልድ ወደ ትውልድ በቃል የሚተላለፉ ሲሆኑ ኅብረተሰቡ የኖረበትን የዘመን አሻራ በስፋት የሚዳስሱና ጥልቅ ግንዛቤን የሚያስጨብጡ ናቸው።

ዘመን አልፎ ዘመን ሲተካ የቃልግጥሞቹ ሥነጥበባዊና አውዳዊ አገልግሎት እየደበዘዘና እየጠፉ እንደሚሄድ በሥነቃል ጥናት የተረጋገጠ ነው። ስለዚህ ግጥሞቹን ሰብስቦ ከወቅት አኳያ ያላቸውን ባህላዊ፥ ታሪካዊ፥ ማኅበራዊና በተለይም ደግሞ ፖለቲካዊ ፋይዳ ማጥናቱ የገጠሩን ሕዝብ መንፈሳዊና ቁሳዊ አስተሳሰብ ለመረዳትና ከዘመናዊ ወይም ሳይንሳዊ ዕውቀት ጋር በወጉ ለማሰናኘት ከፍተኛ ግልጋሎት አለው። ባንድ በኩል ግጥሞቹ ለታሪክ፥ ለባህል፥ ለትምህርት፥ ለሥነልቡና፥ ለሥነጽሑፍና ለቋንቋ የጥናት መስኮች ከፍተኛ ጠቀሜታ እንዳላቸው ይታመናል። በሌላ በኩል ደግሞ ከቅርብ ጊዜ ወዲህ ቃልግጥሞችና ባህላዊ ዘፈኖች ለልማት፥ ለመልካም አስተዳደር፥ ለፖለቲካና ኢኮኖሚያዊ ጥናቶች አያሌ መረጃዎችን እያበረከቱ ለመሆኑ በጥናትና በምርምር ተደርሶበታል። ለመሆኑ በዚህ ጥናት ውስጥ የቀረቡት ግጥሞች በማን፥ ለማን፥ መቼ፥ እንዴትና ለምን ተገጠሙ? ከሥነጥበባዊ ውበታቸውና ማራኪነታቸውስ በተጨማሪ የግጥሞቹ አገልግሎት እምኑ ላይ ነው? እነዚህንና ሌሎችን በርካታ ጥያቄዎች አንሥቶ መወያየት ይቻላል። የዚህ ጥናታዊ ጽሑፍ ዋነኛ ትኩረት ግን ከ1983 ዓ.ም ወዲህ የጎጃም የገበሬዎችን ብሶትና እሮሮ፥ ምኞትና አስተሳሰብ በአማርኛ ቃልግጥም እንዴት እንደተንጸባረቁ በምሳሌ ማብራራት ነው።

2.ቃልግጥም በኢትዮጵያ የገጠሩ ሕዝብ ቅርስና ውስጣዊ ስሜት ዋነኛ ማስተጋቢያ

አንዳንድ የአፍሪካ የሥነቃል ምሁራን ለምሳሌ ፊኒገን (1992)፥ ጆንሰን (1996)፥ ፈርነስ (1995)፥ ኦክፔሁ (1993)፥ ኦላቱንዴ (1979)፥ ካሹላ (1993)፥ ሁሬይዝ (1970)፥ ሰይፉ (1973፥ 1984፥ 1993)፥ ፈቃደ (1988)፥ አንድርዜቭስኪ እና ኢነስ (1975) እንዳመለከቱት የጽሕፈት ሥራ ባልተስፋፋባቸው የአፍሪካ አገሮች ውስጥ ቃልግጥም ከማዝናናትና ከማስተማር አልፎ ፖለቲካዊ ጠቀሜታው የጎላ ነው። እነዚሁ ምሁራን በተለይ በአስተዳደራዊና ፖለቲካዊ ለውጥ ወቅት የገጠሩ ሕዝብ የውስጥ ስሜቱን ከሚገልጽባቸው የተለያዩ የሥነቃል ሀብቶች አንዱ ቃልግጥም ስለሆነ በአግባቡ ተሰብስቦ መጠናት እንዳለበት አጠንክረው ያሳስባሉ። የዚህ ወረቀት አቅራቢ በተደጋጋሚ የመስክ ጥናትና ምርምር ባደረገበት ምሥራቅ ጎጃም ውስጥ የገበሬዎችን ባህላዊ፥ ታሪካዊ፥ ማኅበራዊና በተለይም ደግሞ ፖለቲካዊ ተሳትፎ ከቃላዊ የግጥም ባህላቸው አኳያ ለማጥናት ሞክሯል። አጥኚው የወንዶችን፥ የሴቶችን፥ የእረኞችንና የካህናትን የግጥም አሰካክና የቃላት አጠቃቀም ችሎታ ብቻ ሳይሆን በቃል የማስታወስን፥ በልዩ ልዩ የግብርና ሥራዎች፥ የሠርግ ዝግጅቶች፥ ዓመታዊ የሃይማኖት በዓላት፥ የለቅሶ (የኀዘን) ሥነ ሥርዓቶችና የቀበሌ ስብሰባዎች ላይ በመገኘት በድምጻዊነትና ዜማ በማውረድ ልዩ ተሰጥኦ ያላቸውን ግለሰቦች በስፋት አወያይቷል። በተጨማሪም ባካባቢው በጉዛምነት፥ በተሚጋችነት፥ በአርበኝነት፥ በአቅራሪነት፥ በፎካሪነት፥ ባስታራቂነት፥ በታሪክና ባነጋገር ለዛ አዋቂነት፥ ወዘተ. አንቱ ከተባሉት ግለሰቦች

አንሥቶ እስከ ተራ አርሶ አደሮችና እረኞች ድረስ እቤታቸውና እሥራ ቦታቸው በመገኘት ብዙ ወቅታዊና ፖለቲካዊ ግጥምችን ሰብስቧል፡፡የግል የሕይወት ታሪካቸውንም ለመመዝገብ ሞክሯል፡፡

በኢትዮጵያ የገበሬዎችን ታሪካዊና ፖለቲካዊ ተሳትፎ ቃልግጥማቸውንና ዘፈናቸውን[1] በመሰብሰብ የተደረገ ጥልቅ ጥናትና ምርምር አለ ብሎ በድፍረት መናገር ያስቸግራል፡፡ ሆኖም ግን የአንዳንድ ምሁራንን ሥራዎች መጥቀስ ይቻላል፡፡ ለምሳሌ፥ በሰሜን ኢትዮጵያ ድርቅና ረሃብ በገጠሩ ሕዝብ ላይ ያስከተለውን አስከፊ ገጽታና የገበሬዎችን ምላሽ በተመለከተ የሺበሺን (1986)፥ የፈቃደን (1998) እና የአብዱሰመድን (1987) ጥናቶች መጥቀስ ይቻላል፡፡ ገብሩ (1991) በትግራይ፥ በጎጃምና በባሌ የገበሬዎችን አመጽና ተቃውሞ ከታሪክ፥ ከፖለቲካና ከመሬት ይዞታ አኳያ ሲያጠና 32 ግጥሞችን ሰብስቦ ለትንታኔው ማጠናከሪያነት ተጠቅሟል፡፡ ሄለን ፓንክረስት (1992) በደርግ ዘመን የመንዝ ሴቶች ስለ ጾታ እና ሰብእና እንዲሁም በዚያን ዘመን ስለነበራቸው ሃይማኖታዊ፥ ቤተሰባዊ፥ ማኅበራዊና ልማታዊ ተሳትፎ ስታጠና 23 ግጥሞችን ሰብስባ ለማብራራት ሞክራለች፡፡ ላንገ (1979) በቀድሞው ዘመን ጭቆናን እና ተቃውሞን የሚመለከቱ ተራኪ ግጥሞች ከከፋ ደጋማ ቦታዎች ሰብስቦ ሰፋ ያለ ትንታኔ ሰጥቷል፡፡ በተመሳሳይ መልኩ ትሪዩልዚ (1980) ከቄለም፥ ወለጋ የተሰበሰቡ ማኅበራዊ ተቃውሞንና አመጽን የሚያንፀባርቁ የ"ገባር" ግጥሞች አጥንቷል፡፡ ሌቪን (1965) *ሰምና ወርቅ...* በተሰኘው መጽሐፉ ውስጥ የመንዝን አማራ ባህል፥ ታሪክና ሥነልቡና ሲያጠና የገበሬዎችን የግጥም ችሎታ፥ አስተሳሰብና ፍልስፍና ለማብራራት ሞክሯል፡፡ ከነዚህ ሥራዎች በተጨማሪ በተለያዩ የታሪክ፥ የባህል፥ የቋንቋና የሥነጽሑፍ መጣጥፎችና መጻሕፍት ውስጥ አልፎ አልፎ ቅኔያዊና ሰምና ወርቅ ይዘት ያላቸውን ግጥሞች እናገኛለን፡፡

እንደ ጋዜጣ፥ መጽሔት፥ ሬዲዮና ቴሌቪዥን የመሳሰሉትን መገናኛ ብዙኃን የመጠቀምና ሐሳቡን በጽሑፍ የመግለጽ ዕድል የማያገኘው የገጠሩ የኢትዮጵያ ሕዝብ ሲደሰትም ሆነ ሲከፋ ስሜቱን የሚገልጸው፥ በደል ሲደርስበት ብሶቱንና ቁጭቱን የሚወጣው በዘፈን፥ በቀረርቶ፥ በፉከራ፥ በእንጉርጉሮ፥ በለቅሶ ዜማና በመሳሰሉት ቃላዊ ቅርሶቹ አማካኝነት ነው፡፡ በአብዛኛው የገጠሪቱ ኢትዮጵያ ሕዝቦች ዘንድ እንደሚስተዋለው ገበሬዎች ቃልግጥምን፥ ዘፈንን፥ እንጉርጉሮን፥ ቀረርቶን፥ ፉከራን፥ ወዘተ. በዕለት ተዕለት ሕይወታቸው በለዛና በዘይቤ እየቀመሩ ይጠቀሙበታል፡፡ ድንቅ በሆነ የቋንቋ ቅመራ ችሎታቸውም ግጥምን ለጀግና ሙገሳ፥ ለፈሪ ወቀሳ፥ ለኀዘን እንጉርጉሮ፥ ለተበዳይ እሮሮ፥ ለፍቅር መግለጫ፥ ለሀሜት ማሽሟጠጫ፥ ለችሎት ምልልስ፥ ለአቤቱታ ክስ፥ ወዘተ. ለዘመናት ሲገለገሉበት ኖረዋል፡፡ አሁንም፥ ወደፊትም ይገለገሉበታል፡፡ ከዚህ በተጨማሪ በተለይ እንደኛ ባለ በኢኮኖሚ ታዳጊ አገር የገበሬው ሕይወት፥ የጤናው ሁኔታ፥ አለባበሱ[2]፥ አኗኗሩ፥ ወዘተ. እጅግ አሳዛኝና ከእጅ ወደ አፍ በሆነበት፤ ድህነት፥ ብሶት፥ ፍትኀ

---

[1] እዚህ ላይ አንዳንድ የሀገራችን የሥነጽሑፍና የሥነግጥም ምሁራን በሥራዎቻቸው ውስጥ ከገጠር የተሰበሰቡ ያማ ርኛ ቃልግጥሞችን ለማጥናት እንደሞከሩ መጥቀስ አስፈላጊ ነው፡፡ በተለይ የማኅተመ ሥላሴን (1948)፥ የመንግሥቱ ን ለማን (1955)፥ የሰይፉን (1973)፥ (1978) የደበበን (1983) የኃይሉንና የፈቃደን (1998) ጽሑፎች ይመልከቱ፡፡

[2] ከ1982 ዓ.ም ጀምሮ ጎጃም ውስጥ በተለይ በገበሬዎች ዘንድ ለየት ያለ አለባበስ መታየት ይጀመራል፡፡ የልብሱ

ማጣት፥ መበደል፥ ቁጭት፥ ወዘተ. የመሳሰሉት ስሜቶችና ችግሮች የሚገለጹበት አንዱ መንገድ በቃልግጥም ነው:: ከረጅሙ ታሪካችን እንደምንረዳው በተከታታይ ሥልጣን ላይ የወጡ መሪዎች (መንግሥታት) ገበሬውን በግብር፥ በመዋጮ፥ በዘመቻና በልዩ ልዩ የጉልበት ሥራዎች ከማዋከብ በስተቀር የተሻለ ሕይወት እንዲመራ አላስቻሉትም:: ሌላው ቀርቶ በዚያው ኋላ ቀር በሆነው የእርሻ መሣሪያ እንኳ መሬቱን አርሶ ልጆቹንና በርካታ ቤተሰቡን እንዳይመግብ በየጊዜው የሚወጡት የመሬት ይዞታ ፖሊሲዎችና አዋጆች እንዲሁም የመንግሥት ሹማምንት ያደረሱበትንና እያደረሱበት ያሉትን ማኅበራዊ፥ ሰብአዊ፥ አስተዳደራዊና ፖለቲካዊ በደሎች ሁሉንም መዘርዘር ያስቸግራል:: ለምሳሌ እስቲ በዐጼው ዘመነ መንግሥት ምስኪኑ ገበሬ ለደረሰበት ሰብአዊ በደል ብሶቱንና እሮሮውን በእንጉርጉሮ እንዴት እንደገለጸው ከሚከሉት ግጥሞች እንመልከት::

በሬዬን አረደው፥ ከብቴንም ነዳው፥ ምሽቴንም[3] ተኛት
ጎጆዬን አቃጥሎ አስተኛኝ መሬት
ሲጨንቀኝ ሲጠበኝ ዘመድ አረግሁት::
ታገር እኖር ብዬ፥ ልጅ አሳድግ ብዬ
ለጭቃው ጻርሁለት ምሽቴን እቴ ብዬ::

“ምሽቴን ማን ተኝቷት?”
“በሬዬን ማን አርሶት?” አይሉም፥ አይሉም
ቀን የከፋ ለታ ይደረጋል ሁሉም::

ግጥሞቹ ለማን እንደተገጠሙ መገመት አያስቸርግርም:: በዘመኑ ጭቃ ሹም፥ ነጭ ለባሽ፥ የጎበዝ አለቃ፥ ምስለኔ፥ አጥቢያ ዳኛ እየተባሉ ይሾሙ ለነበሩትና በገበሬው ወይም በጢሰኛው ላይ ላደረሱት በደልና ለሠሩት ግፍ በግጥም የተሰጠ ምላሽ ነበር:: በቅርቡ በደርግ አገዛዝ ዘመን በተግባር የታዩትና በኃይል ለመከናወን የተሞከሩት የግብርና ልማት ፕሮጀክቶች፥ የመንደር ምሥረታና የሰፈራ ፕሮግራሞች፥ የገበሬዎች የኅብረት ሥራ ማኅበራት እንቅስቃሴዎች፥ የመሬት ክፍፍል አስተዳደራዊ ዕቅዶችና አፈጻጸሞች፥ ወዘተ. ለገጠሩ ኅብረተሰብ ያተረፉለት ጎልቶ የሚታይ ፋይዳ የለም:: ይልቁንም እላይ በተጠቀሱት ፖሊሲዎች፥ በግዳጅ (ኮታ) ክፍያና በወታደራዊ ምልመላ የተማረረው ገበሬ ብሶቱንና ምሬቱን እንዲህ ብሎ ነበር በእንጉርጉሮ የገለጸው::

አሠራር እንደ ጋቢ፥ ኩታ ወይም ነጠላ ዓይነት ሲሆን፥ ልብሱን ለየት የሚያደርገው ግን ከጥቁር ክር ወይም ጥለት መሠራቱና በተለይም ደግም ”ጎጃም አዘነ” የሚል አዲስ ስያሜ መሰጠቱ ነው:: ባካባቢው ባህል መሠረት ሕዝቡ ጥቁር ልብስ የሚለብሰው በኀዘን ጊዜ ነው:: ይኸኛው ግን ለየት ያለ አንድምታ ነበረው:: ወቅቱ ገበሬው በደርግ ሶሻሊስታዊ አገዛዝ በተለይም በመንደር ምሥረታ፥ በሰፈራ፥ በኮታ፥ በግብር፥ በወታደራዊ ምልመላ፥ በገበሬዎች አምራቾች የኅብረት ሥራ ማኅበራት፥ እንዲሁም በኢሠፓ፥ መኢገማ፥ አኢሴማና አኢወማ አባልነት መዋጮ የተማረረበት ጊዜ ስለነበር ሕዝቡ ብቻ ሳይሆን ክፍለ ሀገሩ በመሪር ኀዘን የተጎዳ መሆኑን ለማመልከት የተሰጠ ስም እንደሆነ ገበሬዎቹ ይናገራሉ:: በተጨማሪም ልብሱ ቶሎ ቶሎ ስለማይቆሽሽና ለብዙ ጊዜ ስለሚለበስ ከገንዘብ አኳያ ግልጋሎቱ ከፍተኛ እንደሆነገበሬዎችያስረዳሉ:: ቀስ በቀስ የጎጃም አዘነ ጥቁር ቀለም በአረንጓዴ፥ ሰማያዊ፥ ቢጫና ቡናማ እየተለወጠ ይመጣል:: ገበሬዎቹ አሁንም ድረስ እየለበሱት ያለና ወደ አጎራባች ክፍለ ሀገራትም እየተስፋፋ ነው:: ፖለቲካዊ አንድምታውም ይበልጥ ሥር እየሰደደ እንደሄደ ገበሬዎቹ በአጽንኦት ይናገራሉ::

[3] የተሰመረባቸው ቃላት bጎጃም አካባቢ የሚነገሩ አባባሎች ናቸውና በጥሞና መመርመርና መረዳት ያሻል::

መሬቴንም ውሰድ ደጄንም እረሰው
የምኖርበትን ቤቴን አታፍርሰው::

ወይ አልተጣላን አልተደባደብን
ሰተት ብለው መጥተው ቤት አፍርሱ አሉን::

እኸሉንም <u>እንኩ</u>፥ ልጃችንን <u>እንኩ</u>
የሬሳችንን መውጫ ቤታችንን አትንኩ::

ግጥሞቹ በደርግ ዘመን ልዩ ልዩ ሹመት ተሰጥቷቸው የመንግሥትን ትእዛዝና መመሪያ አስፈጻሚ ለነበሩ የቀበሌ ገበሬ ማኅበራት ባለሥልጣናት ተቃውሞ የተገጠሙ ናቸው:: መንደሩ፥ ባድማው፥ አድባሩ፥ የአያት ቅድማያቶቹ መናፍስት ይጠብቁኛል ብሎ የሚያምነውን ገበሬ፥ ሳያማክሩትና ቀጠሮ ሳይሰጡት ለመንደር ምሥረታና ለሰፈራ ብለው ቤቱን በግዳጅ ላፈረሱበት የደርግ ካድሬዎች የሰጠው ምላሽ ነበር። በግጥሞቹ ውስጥ በሚያሳዝን ሁኔታ የተገለጸው የገበሬው ቤት መፍረስ ብቻ አይደለም። በተከታታይ የደረሰበትን አሰቃቂ በደል፥ ማለትም የመሬቱን መነጠቅ፥ የልጆቹን ወደ ጦር ሜዳ መወሰድና የልፋቱ ውጤት የሆነውን ምርቱን በኃይል መዘረፉንም በቁጭት ይናገራል፥ በግልጽ።

3. ከ 1983 በኋላ በምሥራቅ ጎጃም ገበሬዎች የተገጠሙ ፖለቲካዊ ግጥሞች

በደርግ ሶሻሊስታዊ አገዛዝ የተማረሩትና የተሰላቹት የጎጃም ገበሬዎች የፖለቲካ ለውጥን መምጣት በጉጉት ነበር የሚጠብቁት። አካባቢው በኢሕአዴግ ቁጥጥር ሥር ከሆነበት ከየካቲት 1983 ዓ.ም ጀምሮ የጎጃምን ሕዝብ ሲዘርፉትና ሲያሰቃዩት የነበሩት የደርግ ሹማምንት፥ የኢሠፓ አባላትና የቀበሌ ባለሥልጣናት የቻሉትን ያህል የሕዝብ ገንዘብና ንብረት ዘርፈው ወደ አዲስ አበባና ወደ ዓባይ በረሃ ይፈረጥጣሉ። በኋላ በግንቦት ወር ኢሕአዴግ መላ ሀገሪቱን ሲቆጣጠርም በደርግ መንግሥት መውደቅና በፖለቲካ ለውጡ የተደሰቱት የጎጃም ገበሬዎች ስሜታቸውን እንደሚከተለው ነበር በግጥም የገለጹት።

ደስ ይበልህ ጎጃም <u>ድፍን</u> ኢትዮጵያ
ያ ቀማኛ መንግሥት ገባ ምድረ ትቢያ።

ደርግን በማሸነፍ ጊዜያዊ ሰላምና መረጋጋት ያመጣላቸውን የኢሕአዴግ መንግሥትና በተለይም ደግሞ የትግራይን ተጋዳዮች (ተጋዳላዮች) እንዲህ በማለት ነበር በግጥም ያወደሷቸው፡፡

ተጥየ ነበረ እንደ አሮጌ <u>ቁና</u>
ብድግ አርጎ አነሣኝ ኢሕአዴግ መጣና፡፡
ትግሬ ተንቀሳቅሶ ኢሕአዴግ ባይመጣ
ትንሽ ቀርቶን ነበር ነፍሳችን ልትወጣ፡፡

ኢሕአዴግ ባይመጣ ባይሰማ ወሬ
ይታረድ ነበረ ጭቁን እንደ በሬ፡፡

ኢሕአዴግ ሥልጣን ላይ እንደወጣ (በእርግጥ ገበሬዎች ድርጅቱንና መንግሥትን በአንስታይ ጾታ ነበር የሚጠሩት፥) መሪዎቹ ለጎጃም ገበሬ በመጀመሪያ ቃል የገቡለትና የሰጡት ጊዜያዊ እፎይታ የሚከተሉት ጉዳዮች ነበሩ፡፡ 1ኛ. ሕዝቡ ራሱ ጊዚያዊ ሰላምና መረጋጋት ኮሚቴዎችን በነፃና በዴሞክራሲያዊ መንገድ እንዲመርጥ፥ 2ኛ. በደርግ ዘመን በኃይል ይተገበሩ የነበሩ የመሬት ድልድል፥ የኮታ፥ የግብርና የልዩ ልዩ መዋጮዎች እንዲነሡ፥ ያምራቾችና ያገልግሎት የኅብረት ሥራ ማኅበራት ሙሉ በሙሉ እንዲፈርሱና ገበሬዎች በሰፈራና በመንደር ምሥረታ ትእዛዝ የሠሯቸውን አዳዲስ ቤቶች አፍርሰው እፈለጉት ቦታ ላይ እንዲሠሩ፥ 3ኛ. በግዳጅ ለጦርነት መመልመል እንደማይኖር፥ ወላጆች ልጆቻቸውን ለአቅመ አዳምና ለአቅመ ሄዋን ሳይደርሱ እንደፈለጉ እንዲድሩ፥ 4ኛ. ባካባቢያቸው የሚንቀሳቀሱትን ሌቦችና ሽፍቶች ለማጥፋት የኢሕአዴግ ታጋዮች በተለይም ክፍለ ሕዝብና የኮር አባል የሚባሉት አዳዲስ ካድሬዎች ከጎናቸው እንደሚቆሙ አረጋገጡላቸው፡፡ ከሁሉም በላይ ግን የጦር መሣሪያ እንደፈለጋቸው እንደሚይዙና የዲሞክራሲ መብታቸውም እንደሚረጋገጥላቸው ተነገራቸው፡፡ ተጠራጣሪው የጎጃም ገበሬ ግን ቀስ በቀስ ለውጡን ተከትለው ይስተጋቡ ለነበሩ ወቅታዊ፥ አስተዳደራዊና ፖለቲካዊ አዋጆች በግጥም ምላሽ ለመስጠት ብዙ ጊዜ አልወሰደበትም፡፡

እኔስ ኢሕአዴግን ላመሰግነውም፥ ላማውም ቸገረኝ
አምኘ ብጠጋው <u>ክላሽ</u> ከለከለኝ፡፡

"ዲሞክራሲ" ብሎ አወጀ ለሕዝብ
<u>ምንም</u> <u>ለማይጥፈው</u> ምንም ለማያነብ፡፡

ኢሕአዴግ ተመጣ አላረግሁም ካልሲ
ይዞልኝ የመጣ ባዶ ዲሞክራሲ፡፡

ሆኖም ግን ለጎጃም ገበሬዎች "ክላሹም ይከልከላቸው"፥ "ባዶ ዲሞክራሲም ይምጣላቸው"፥ ለነሱ ትልቁ እፎይታ የደርግ አገዛዝ መወገድና የመንግሥቱ [ኃይለ ማርያም] ከሥልጥን መውረድ ነበር፡፡ እናም ወዲያውኑ ትዝብታቸውንና አስተውሎታቸውን እንዲህ ሲሉ ነበር በግጥም የገለጡት፡፡

እኛ <u>ምንተዳችን</u> ያ መጣ፥ ያ መጣ?
<u>መንግሥቱ</u> <u>ወደቀ</u> የማታ የማታ፡፡

እየዋለ እያደረ፥ ቀናት በሳምንታት፥ ሳምንታት በወራት፥ ወራት በዓመታት እየተቆጠሩ ሲሄዱ የጎጃም ገበሬዎች ለተለያዩ ፖለቲካዊ፥ አስተዳደራዊ፥ ልማታዊና ግብርናዊ መመሪያዎችና ትእዛዞች ሐሳባቸውንና ስሜታቸውን በአዳዲስ ግጥሞች ማንፀባረቅ ብቻ ሳይሆን በደርግ ዘመን

የተገጠሙትንም እያስታወሱ ማዜም ይጀምራሉ። ለምሳሌ በ1983 እና በ1984 በየቀበሌው መጠነኛ የሆነ የመሬት ክፍፍል ተደርጎ ነበር። የመሬት ክፍፍሉ ባብዛኛው ባገር ሽማግሌዎች የተከናወነ ቢሆንም ሥልጣን ላይ የወጡትና አዳዲስ ሹመት የተሰጣቸው የኢሕአዴግ ተመራጮች (እላይ ከተጠቀሱት የኮር አባላት በተጨማሪ) ሞቢላይዜሽን፥ ካድሬ፥ ምኒሻና ታጣቂ በሚባሉት ነበር የተካሄደው። ቀስ በቀስም በደርግ ዘመን ይደረግ እንደነበረው ለሹማምንቱ ጉቦ መስጠት፥ ድግስ ማብላትና ማጠጣት በድብቅም በይፋም ሲከናወኑ መታየት ይጀምራሉ። በንዲህ ዓይነቱ አድሎአዊ የመሬት ክፍፍል ጊዜ ለኮሚቴዎቹ ጉቦ መስጠትና መጋበዝ አቅም ያነሰውና ከኮሚቴዎቹ ዝምድና የሌለው ምስኪን ገበሬ ብሶቱንና ቁጭቱን እንዲህ በማለት ነበር ያንጎራጎረው።

ኮሚቴም "እጅ"አለ፥ እኔም እጅ አጠረኝ
እፎካካው መሬት አምዘግዝጎ ጣለኝ።

ለሊቀመንበሩ አንድ ባውንድ አጥቼ
ለኮሚቴዎቹ አንድ ጠርሙስ አጥቼ
ተማዞሪያው መሬት ቀረሁ ተለይቼ።

እኔ ተኮሚቴ አበልጅ ብኖሣ
ይሰጠኝ ነበረ ተድበሉ ማሳ።

ተሰባት ኮሚቴ አበልጅ አጥቼ
አለ በቆሎ እሸት ከረሙ ልጆቼ።

በደርግ ጊዜ የኮሚቴዎች ቁጥር አሥራ አምስት ነበር። ከለውጡ በኋላ ግን ቁጥራቸው ወደ ሰባት ዝቅ ብሏል። በመጀመሪያው ስንኝ የተገለጸው የመሬት ዓይነት "ፎካካ" የሚለው ቃል ለም ያልሆነ ወይም ጠፍ መሬት ለማለት ነው። እንዲሁም በሁለተኛው ግጥም ውስጥ "ባውንድ" የሚል ቃል ይገኛል። በአካባቢው አማርኛ ወይም ዘዬ "ባውንድ" የሴቶች ሻሽ ወይም የራስ ማሰሪያ ማለት ቢሆንም እዚህ ላይ ግን አሥር ብር የሚል ትርጓሜ እንዳለው መረዳት ያስፈልጋል። ገጣሚው በሁለተኛውና በሦስተኛው ግጥሞች የተጠቀመባቸው "ማዞሪያ" እና "ድበል" የተሰኙት ቃላት፥ ባካባቢው አነጋገር ውሃ ገብ ወይም ለም መሬት የሚል ትርጉም አላቸው። የሚከተለው ግጥም በደርግ ዘመን ምሥራቅ ጎጃም ውስጥ ለነበረ አንድ የገበሬ ባለሥልጣን የተገጠመ ነው። ግጥሙን ራሱ የገበሬ ባለሥልጣኑ እንደገጠመው በማስመሰል የተሰናዳ ሲሆን በወቅቱ ለኢሕአዴግ ዋና ጸሐፊና ለሽግግሩ መንግሥት ፕሬዚደንት ለነበሩት ለአቶ መለስ ዜናዊ የቀረበ የይቅርታ ይደረግልኝ ዓይነት ምፀታዊ አቤቱታ ነው። እግረ መንገዱን ግን በደርግ አገዛዝ ዘመን በሕዝብ ላይ ያደረሰውን ምዝበራና በደል ሳይደብቅ ይናገራል። ይህ ዓይነቱ ስላቃዊ አቀራረብ ትልቁ የግጥም ባሕርይና የገጣሚም ችሎታ መሆኑን ልብ ይሏል።

ዋሸቼ እንዳልበላ ኢሠፓ ፈረሰ
አርሼ እንዳልበላ እጄ ለሰለሰ
ሰርቄም እንዳልኖር ኢሕአዴግ ደረሰ
“ኧረ! ምን ይሻላል አብዬ መለሰ?”

የጎጃምን ገበሬዎች ሥነ ባሕርይና አስተሳሰብ ለመረዳት፥ ስለ መሬት ወይም ርስት፥ ስለ እርሻ በሬና የጦር መሣሪያ አስፈላጊነትና እንዲሁም ስለ ሚስት ያላቸውን የጠለቀና ሥር የሰደደ አመለካከት በልዩ ልዩ ዘዴዎች መመርመርና ማጥናት ያስፈልጋል፡፡ በመሬት ወይም በአባት ርስት የተነሣ ስንቱ ገበሬ ሞቷል፥ ስንቱ ተጋድሏል ወይም ደም ተቃብቷል፥ ስንቱ ሸፍቷል፥ ስንቱ አገር ጥሎ ተሰዷል፡፡ የመሬት ይዞታ ዋስትና ለገበሬው ከሁሉም የበለጠ ክብሩና ማዕረጉ ነው፡፡ መሬት ለገበሬው ሕይወቱ፥ ጉሮሮው፥ ትዳሩ፥ ሀብቱ ማለት ነው፡፡ መሬቱን፥ ሀብት-ንብረቱን፥ ራሱን፥ ቤተሰቡንና ዘመዶቹን ነቅቶ ለመጠበቅና ከጠላት ለመከላከል ደግሞ እንዳቅሙ፥ እንዳካባቢውና እንደዘመኑ ባህላዊ ወይም ዘመናዊ የጦር መሣሪያ ይይዛል ወይም ይታጠቃል፡፡ ከቻለና ከተፈቀደለት ካላሽንኮቭ፥ ምኒሽር፥ ዲሞትፈር፥ ወይም በልጅግ ይገዛል፡፡ ካልቻለ ደግሞ ጅንፎ ያለው ጠንካራ ሽመል ወይም ዱላ፥ ጦር ወይም አንካሴ፥ ሳንጃ ወይም ጩቤ ይይዛል፡፡ መያዝ ብቻ ሳይሆን በተለይ በቀረርቶና በፉከራ ጊዜ የሚወደውን ዱላ ወይም የጦር መሣሪያ እያሽከረከረ ወንድነቱን፥ ኃይለኛነቱን፥ ገዳይነቱን፥ ጉዛምነቱን፥ እንዲሁም ሀብቱን፥ ባለቤቱን አባቱንና ዘመዶቹን በግጥም እያነሣ ያሞግሳል፡፡ ጠላቱን ያንኳስሳል፡፡ የጎጃም ገበሬዎች እንደሚሉት ቀረርቶ ሲሰሙ እጅግ ይነሸጣሉ፡፡ ቀረርቶውን በተከታታይ ከሰሙ ወይም ራሳቸው ለሚያቅራራው ሰው ግጥም ከሰጡ በኋላ ጎሊናቸውን መቆጣጠር ያቅታቸዋል፡፡ ከዚያም፥

ዘራፍ! ዘራፍ! ዘራፍ!
የኮስትር[4] አሽከር የባለ ውሉ
ዓይኑ መነጠር ጠበንጃው ስሉ፡፡

በማለት ዘለው እፉከራ ውስጥ ይገባሉ፡፡ እንግዲህ በዚህን እጅግ ስሜታዊና ድራማዊ በሆነው የቀረርቶና ፉከራ ክዋኔ ጊዜ ነው ገበሬው ሆዱንና ልቡን ሲያብሰለስለው የኖረውን ውስጣዊ ብሶት፥ ቅሬታውንና ንዴቱን በሚመስጥ ግጥም የሚገልጸው፡፡ በዚህን ጊዜ ነው በድብቅ ውስጥ ለውስጥ ሲብላላ የቆየው የኮሚቴዎች፥ የቀበሌ አስተዳዳሪዎች፥ የመንግሥት ወኪሎች፥ ባካባቢው የተከሰቱ የርስበርስ ግጭቶችና የዘመኑ ዐበይት ችግሮች በሙገሳም ሆነ በትችት መልክ በግጥም የሚወጡትና የሚስተጋቡት፡፡ በተለይ በመንግሥት አስተዳደራዊ ለውጥ ወቅት የግጥሞቹ ፖለቲካዊ ፍይዳ ጎልቶ ይታያል፡፡ እላይ ወደተነሣንበት የመሬት ጉዳይ እንመለስና እስቲ የሚከተሉት አሥር ግጥሞች የሚያነሧቸውን ጉዳዮች በጥሞና እንመርምር፡፡ ብዙዎቹ የቀረርቶና የፉከራ ግጥሞች ሲሆኑ አንዳንዶቹ ደግሞ የእንጉርጉሮ ወይም የብሶት የሚባሉት ዓይነት ናቸው፡፡ ግጥሞቹ በ1989

[4] አባ ኮስትር የደጃዝማች በላይ ዘለቀ የፈረስ ስም ነው። እዚህ ላይ የኮስትር ታማኝ እንደማለት ነው። እግረመንገዳቸውንም በላይ ዘለቀን በፉከራ ማንሳታቸው፣ ማሞገሳቸው ነው።

ዓ.ም በአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥት የተደረገውን የገጠር መሬት ሽግሽግ ፖሊሲ አፈጻጸምና በተለይ የሽግሽግ ፖሊሲው በገበሬው ሕይወት ላይ ያስከተለውን አሉታዊ ገጽታ ይመለከታሉ።

4. የ1989 የመሬት ሽግሽግ ፖሊሲ፥ የኢሕአዴግ ሹሞችና የገበሬዎች እሮሮ

የዚህ ጽሑፍ አቅራቢ በሚከተሉት ሥራዎቹ (1994፥ 1998፥ 1999a፥ 1999b፥ 2000a፥ 2000c፥ 2001a፥ 2001b) እንዳጠናውና ሌሎች ምሁራን በተለይ ተፈሪ (1997)፥ ይግረመው (1997) እና ኢገ (1997) እንዳስተዋሉት፥ በ1989 በአማራ ክልል ብቻ የተደረገው ይኸው የመሬት ሽግሽግ ፖሊሲ ገበሬዎችን በሦስት ጎራ ከፋፍሏቸዋል።[5] ቅሪት ፊዩዳል፥ ቢሮክራት እና ጭቁን ወይም ድሃ አርሶ አደር በማለት። ከመሬት ሽግሽጉ ቀደም ሲል በዚሁ ክልል (ምናልባት በሌሎች ክልሎችም ሊሆን ይችላል) የገጠር ቀበሌዎችንና ወረዳዎችን ማሽጋሸግ[6] በሚል መመሪያ ያካባቢው ሕዝብ ፍላጎትና ሐሳብ ሳይጠየቅ የኢሕአዴግ ካድሬዎች፥ የቀበሌ ባለሥልጣናትና የግብርና ሠራተኞች፥ ወረዳዎችን፥ ቀበሌዎችንና መንደሮችን ከአንዱ ወደ ሌላው በማጠፍ መጠሪያ ስሞችን ሳይቀር እንደፈለጋቸው ለዋውጠዋል።

ከሁሉም በላይ ግን ያላግባብ የጦር መሣሪያ ይዛችኋል፥ ወይም ለመንግሥት ሳታስታውቁ መሣሪያ ደብቃችኋል ተብለው የተንገላቱ፥ የተገረፉና የታሰሩ ገበሬዎች ቁጥር በጣም ብዙ ነው። ከመሬት ሽግሽጉ በኋላ፥ መሬት የተወሰደባቸው የጎጃም ገበሬዎች በደላቸውንና አቤቱታቸውን ለማሰማት፥ መንግሥት አለ፥ ፍትሀ-ርትእ አለ ብለው ወደሚያስቡት ወደ አዲስ አበባ ከተማ በእግር ተጉዘው ነበር። እዚያ እንደደረሱም በፖሊስ ተከበው፥ ተርበውና ተጠምተው ለሳምንታት ከተንገላቱ በኋላ "የመሬት ሽግሽጉን አዋጅ ያጸደቀውና ያስፈጸመው የክልላችሁ የአማራ መንግሥት ስለሆነ ወደ ባሕር ዳር ሄዳችሁ አቤቱታችሁን መናገር ትችላላችሁ" የሚል መልስ ከመንግሥት ተወካይ ይነገራቸዋል። ብዙዎቹ ገበሬዎች ወደ መንደራቸው ሲመለሱ በኢሕአዴግ ካድሬዎችና ታጣቂዎች እየተፈለጉና እየተያዙ ተደብድበዋል፥ ለእስራትም ተዳርገዋል። ወደ ግጥሞቹ እንመለስና የመጀመሪያው ግጥም መሬቱ የተወሰደበት ገበሬ ያቅራራው ነው። ገጣሚው ከመንግሥት አገዛዝ፥ ከመሬት ሥሪት፥ ከግብር እና ከመዋጮ ጋር የተያያዙ ሦስት ታሪካዊ እውነታዎችና የመንግሥት አገዛዞች ያነጻጽራል። የመጀመሪያው ግጥም በአጼው ዘመነ

---

[5] የአማራ ክልል ልሳን በሆኑት ዝክረ ሕግ (1989)፥ በኩር (1989) እና ማኅቶት (1989) ላይ በግልጽ እንደሰፈረው፥ ቀደም ሲል በገበሬው ዘንድ ተሰምተው የማይታወቁት ቅሪት ፊዩዳልና ቢሮክራት ሰፋ ያለ ትርጓሜና ማብራሪያ ተሰጥቷቸዋል። ቅሪት ፊዩዳል ከአጼ ኃይለ ሥላሴ ዘመነ መንግሥት ጀምሮ በመሬት ከበርቴነትና በባላባትነት ለምና ሰፊ የእርሻ መሬት በሕገ ወጥ መንገድ ይዘው የሚገኙትንና በደርግ ጊዜ መሬታቸው ያልተወሰደባቸውን ገበሬዎች ይ መለከታል። ቢሮክራት የተባሉት ደግሞ በደርግ አገዛዝ ዘመን በቀበሌ ተመራጭነታቸው ብዙ መሬት በሕገ ወጥ መን ገድ ከሌሎች ነጥቀው የወሰዱትን፥ ከ1967 ጀምሮ በየጊዜው መሬት ሲከፋፈል ተጠቃሚ የነበሩትንና በልዩ ልዩ ኮሚ ቴዎችተመርጠው ደርግን ያገለገሉ ገበሬዎች የሚመለከት ነው። ጭቁን ወይም ድሃ አርሶ አደር የሚባሉት በቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ዘመነ መንግሥትም ሆነ በደርግ ጊዜ ምንም መሬት ያልነበራቸው፥ ወጣቶች፥ ባል የሌላቸው ሴት አር ሶ አደሮችና በተለይም የኢሕአዴግ መንግሥት ደጋፊዎችና ሹሞች ናቸው። የመሬት ሽግሽጉን ፖሊሲ አስፈጻሚና ዋነኛ ደጋፊም እነዚሁ ጭቁን አርሶ አደሮች ናቸው።

[6] ይህን በተመለከተ የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት፥ በአማራ ክልል ወረዳዎችን የማጠፍና የማሽጋሸግ ተግባር አፈጻጸም መመሪያ፥ ባሕር ዳር። ነሐሴ 1987 ዓ.ም፥ 6 ገጾች እና የቀበሌ ማሽጋሸግ ተግባር አፈጻጸም ተግባር መመ ሪያ፥ ባሕር ዳር። ጥቅምት 1988፥ 4 ገጾች ይመልከቱ።

መንግሥት የነበረውን የ"አሥራት" ክፍያ እና በደርግ አገዛዝ የነበረውን እህል በግዳጅ የመነጠቅን ወይም "ኮታ"ን "አረፍሁ" ብሎና ተስፋ አድርጎ የነበረው ገበሬ፥ በዘመነ ኢሕአዴግ "የኮር አባል" የሚባል ካድሬና ከበፊቶቹ "የባሰ ቀማኛ" መጥቶ፥ መሬቱን በመጫኛ ሰፍሮ እንደወሰደበት ምሬቱን ይገልጻል። ሁለተኛው ግጥም ደግሞ፥ ይኸው የኮር አባል የሚባለው የኢሕአዴግ ባለሥልጣን የገጠሩን ሕዝብ እንዴት እንዳሰቃየው ገጣሚው ባካባቢው ከሚገኝና "ኮር/ች" ከሚባል እሾኻማ እንጨት ጋር በማነጻጸር በተለዋጭ ዘይቤ ያመሳስለዋል። የኮር አባላት በመሬት ሽግሽጉ ወቅት ገበሬውን በማንገላታት፥ እርስ በርስ በማጋጨትና መሬቱን በመውሰድ ለኢሕአዴግ መንግሥት ታማኝነታቸውን ያስመሰከሩ "የቁርጥ ቀን ልጆች" ናቸው። እነዚሁ የኮር አባላትም ለአገሩ መፍረስ ተጠያቂዎች እንደሆኑ ግጥሞቹ ያመለክታሉ።

> አሥራት ቀረ ብዬ አርፌ ስተኛ
> ኮታ ቀረ ብዬ አርፌ ስተኛ
> የኮር አባል መጣ የባሰው ቀማኛ
> መሬቴን ወሰደው ሰፍሮ በመጫኛ።
>
> ጣሊያን አልመጣብን ተኩስ አልተተኮሰ
> ወይ ወራሪ አልመጣ ችግር አልደረሰ?
> በኮር የተነካ አገሩ ፈረሰ።
>
> ወትሮም ነገረኛ ነበረ ተጥንት
> ኮር ነው ያስቸገረን ጠማማው እንጨት።
>
> እኔስ አርስ ነበር የገበሬው፥ የገባሩ ልጅ
> መሬቴን ቢለኩት ቢወስዱት ነው እንጅ።

ቀጥሎ የቀረቡት ሁለት ረዣዥም ግጥሞች ደግሞ መሬታቸው በኢሕአዴግ ካድሬዎች በግድ የተወሰደባቸው የምሥራቅ ጎጃም ገበሬዎች የደረሰባቸውን አሳዛኝ ግፍና ኢሰብአዊ በደል ባጠቃላይ ለአገራቸው ለጎጃም ሕዝብ፥ በተለይ ደግሞ ባካባቢያቸው ለሚኖሩ የማቻክል፥ የጎዛምን፥ የበረንታ፥ የጥላትግን፥ የእነሴ፥ የጎንቻ፥ የሣር ምድር፥ የአዋበል እና የአነደድ ወረዳዎች ወገኖቻቸው አቤት ይላሉ፥ ጩኸታቸውንና ጥልቅ ኀዘናቸውን ያሰማሉ።

> ይታይህ ማቻክል፥ ይሰማህ[7] ጎዛምን
> ይታይህ በረንታ፥ ይሰማህ ጥላትግን
> እግዚዎ በል እነሴ ፥ጎንቻና ሣር ምድር
> እግዚዎ በል አዋበል፥ እግዚዎ በል አነደድ
> እንዴት ይወሰዳል መሬታችን በግድ?

---

[7] "ይታይህና ይሰማህ" የሚሉት ቃላት አቤቱታ ማሰሚያ ናቸው። በደሌን እዩልኝ፣ ስሙልኝ እንደማለት።

ወይ! አገሬ፥ ኧረ! አገሬ ጎጃም!
ወሰዱት መሬቴን እርስትና ጉልቴን
የራብ መከልከያ ልብስና ቀለቤን
አያቴ፥ ቅማቴ እስተ ምንጅላቴ
የወጣሁብትን፥ የገባሁበትን
ገብሬ፥ ቀቅዬ የኖርሁበትን
ወሰዱት መሬቴን ሰፍረው በገመድ
ተእንግዲህ ደካማው ተእንግዲህ አሮጌ
ኧረ! ወዴት ልግባ ኧረ! የት ልሂድ?

ገበሬዎቹ ከአያት ቅድማያቶቻቸው የወረሱት የመሬት ይዞታቸው በመነጠቁ የመኖር ህልውናቸው እንዳከተመና እንደሞቱ ያህል ሆኖ ይሰማቸዋል፡፡ ከመጀመሪያው ግጥም እንደምንረዳው ላንዱ ገበሬ ያባቱ ባድማ መወሰድ የሞት ያህል ሲሰማው፥ ሌላው የመሬቱ መወሰድ፥ በመሬት እጥረት ምክንያት ወደፊት ሊደርስ የሚችለው የረሃብ አደጋ ያስጨንቀዋል፡፡ ሦስተኛው ገበሬ ደግሞ በኢሕአዴግ ያገዛዝ ዘመን ላይ እሮሮውን ያሰማል፡፡ እንደገጣሚው ዋይታ በ "ዘመነ ወያኔ" መሬቱ ስለተወሰደበት "ልጆቼን ምን ላብላቸው?፥ በምን ላሳድጋቸው?" እያለ ብሶቱን ያሰማል፡፡ ሌላው ተስፋ የቆረጠ ገበሬ ደግሞ ከነጭራሹ በሮቹም እንደመሬቱ እንዳይወሰዱበት በመስጋት "በሮቼን አምጡልኝ አርጄ ልብላቸው … " በማለት የኢሕአዴግ ካድሬዎችና የቀበሌ ተመራጮች ያደረሱበትን ሰቆቃና በደል ለዘመዶቹ ያዋያል፡፡

አልሞተ መስሎታል እሬሳው አልወጣ
ያባቱን ባድማ ሲካፈሉት በእጣ፡፡

ተዘንድሮው እራብ የከርሞው ይብሳል
መሬቱ ተወስዶ ምኑ ይታረሳል?

ዘመነ ወያኔ፥ ዘመነ ኢሕአዴግ
መሬቴ ተወስዶ ልጅ በምን ላሳድግ?

በሮቼን አምጡልኝ አርጄ ልብላቸው
ደሞ እንደ መሬቱ ሳይቆራርጧቸው፡፡

በሌላ በኩል ግን፥ በመሬት ሽግሽጉ ፖሊሲ ተጠቃሚ የሆኑትና ጭቁን ወይም ድሃ አርሶ አደር የተባሉት ወጣቶችና ትዳር የሌላቸው ሴቶች፥ ሲሆኑ የሽግሽግ ፖሊሲውን በማስፈጸም ረገድም ከፍተኛ ተሳትፎ አድርገዋል፡፡ በተለይም ትርፍ መሬት ይዘዋል የተባሉትን (ቅሪት ፊዩዳል እና ቢሮክራት) ገበሬዎች ከማጋለጥ ባሻገር የመሬት ሽግሽጉን ፖሊሲ ፍትኃዊነትና አፈጻጸም በሚመ ለከት ሰላማዊ ሰልፎችን አድርገዋል፡፡ የድጋፍ ግጥሞችንም አሰምተዋል፡፡ የሚከተሉት ሦስት ግ

ጥሞች እነዚሁ ጭቁንና ድሃ አርሶ አደር የተባሉት ገበሬዎች መሬት ለሰጣቸው የኢሕአዴግ መን ግሥት ምስጋናቸውን የገለጹባቸው ናቸው::

ሸንሸኖ፥ ሸንሸኖ አከፋፈለው
አርሶ ለሚበላ ለእስላም ላማራው::

የጭቁኖች አባት ሐቀኛው መንግሥት
ለሁሉ እንዲዳረስ ለሴት፥ ለወጣት
መሬት አካፈለ እጣ በማውጣት::

ገደብና ሶማ ወጣት ተሰብሰቡ
ፈንጠርጌ፥ እነገና ጭቁን ተሰብሰቡ
ጌታን ለኢሕአዴግ ዕድሜ እንለምነው
ለአራት ድርብ[8] ጓያ፥ ላምስት ድርብ አተር፥
ለሁለት ድርብ ጤፍ መዝሪያ እሚሰጥ ማነው?
ኸረ! ኢሕአዴግን ዝንታለም ያኑረው::

የሚከተሉት አራት ግጥሞች በመሬት ሽግሽጉ ጊዜ ቅሪት ፊዩዳልና ቢሮክራት ተብለው የተከፈሉትን ገበሬዎች ይተቻሉ:: ግጥሞቹን የገጠሟቸው ጭቁን ወይም ድሀ አርሶ አደር የተባሉትና ከመሬት ደልዳይ ኮሚቴዎችና ከኢሕአዴግ ካድሬዎች ጋር የመሬት ሽግሽጉን ፖሊሲ ያስፈጸሙ ግለሰቦች እንደሆኑ ያነጋገርኳቸው ገበሬዎች አስረድተውኛል:: ቅሪት ፊዩዳልና ቢሮክራት የተባሉ ገበሬዎች መሬታቸውን መነጠቅ ብቻ ሳይሆን የሌሎችን ገበሬዎች መሬት ተጠምደው ወይም ተከራይተው እንዳያርሱ ተከልክለዋል:: በእድር፥ በእቁብ፥ በሰንበቴና፥ በማኅበር ከኅብረተሰቡ እንዲገለሉና አንገታቸውን ደፍተው እንዲቀመጡ ከአካባቢው የመንግሥት ባለሥልጣናት መመሪያ ተሰጥቷቸል::[9] በተጨማሪም በማናቸውም የቀበሌ ስብሰባ ላይ እንዳይገኙ ጥብቅ ክትትልና ተጽኖ ተደርጎባቸዋል:: አንዳንዶቹ አገር ጥለው ተሰደዋል:: ብዙዎቹ ደግሞ በሽተኛ ሆነዋል:: አንገታቸውን ደፍተው የ "ደኅና ቀን"ን መምጣት የሚጠብቁም አሉ:: ግጥሞቹ ቅሪት ፊዩዳልና ቢሮክራት የተባሉትን ገበሬዎች ብቻ ሳይሆን ልጆቻቸውንና ቤተሰባቸውንም ይቃወማሉ:: ይተቻሉ::

ኸረ! ቢሮክራት ኸረ! ባላምበራስ
መሬቱ ሲለካ ሸተተ አራስ አራስ::

አንተ ቢሮክራት አትለፍ በደጄ!
እንደ ቀትር እሳት ትጠፋለህ በእጄ::

[8] "ድርብ" ባካባቢው አጠራር የእህል መሥፈሪያ ዓይነት ነው።
[9]ይህን ጉዳይ በተመለከተ በተለይ የጌቴን (1999b፡ 183፥ 2000c፡ 15) ና የተፈሪን (1997፡ 12) ጥናቶች ይመልከቱ::

የቢሮክራት ልጅ ሣር ብላ እንደ በሬ
መሬትህ ተሰጥቷል ለድሃው ገበሬ፡፡

ፊዩዳል ብትለፈልፍ ላንቃህ እስቲከፈት
ተእንግዲህ አይገኝ አሻልማ መሬት፡፡

የምሥራቅ ጎጃም ገበሬዎች የደረሰባቸው ግፍና በደል በመሬት ሽግሽግ ፖሊሲው ብቻ ሳይሆን፥ በተለያዩ የገጠር ልማትና ግብርና ነክ ተግባራት ተሰማርተው ገበሬውን ይረዳሉ፥ ዘመናዊ የምርት ቴክኖሎጅን ለገበሬው ያስተዋውቃሉ፥ ያስተምራሉ ተብለው በመንግሥት የተመደቡትን የግብርና ባለሞያዎችም በግጥማቸው ያማርራሉ፡፡ የሚከተለው ግጥም እንደሚያመለክተው፥ ቀደም ሲል ማዳበሪያ በማከፋፈል የሚታወቁት የግብርና ሠራተኞች ከኢሕአዴግ ካድሬዎች ጋር "በመመሳጠር" ምሥራቅ ጎጃም ውስጥ የሚገኘውን የእናርጅ እናውጋ ወረዳ ሕዝብ ለስቃይ እንደዳረጉት በቀጥታ ይቃወማል፡፡

የግብርና አለቆች ድሮ እምናውቃቸው
ማዳበሪያ ማደል ነበረ ሥራቸው
አሁን ተመሳጥረው ተኢሕአዴግ ጋራ
እናርጅና እናውጋን አሳዩት መከራ፡፡

በ1987 ዓ.ም የኢትዮጵያ መንግሥት ለግብርናው ክፍለ ኢኮኖሚ ትኩረት በመስጠት የተቀናጀ የገጠር ልማት ለማካሄድ አዳዲስና ምርጥ ዘሮችን (ገብስና ስንዴ) ለምሥራቅ ጎጃም ገበሬዎች በብድር ሰጥቶ ነበር፡፡ እነዚህ ምርጥ ዘሮች የተገኙት መንግሥታዊ ካልሆነ ድርጅት ሲሆን ከቀድሞው የአሜሪካ ፕሬዚደንት ጅሚ ካርተር (የካርተር ማዕከል) "ግሎባል 2000" በሚል መርሐ በእርዳታ የመጡ ነበሩ፡፡ በደርግ አገዛዝ ዘመን መንግሥት ለገበሬው ያደርግ የነበረውን የማዳበሪያና የጸረ አዝርእት ድጎማ ግምት ውስጥ በማስገባት፥ ብዙ ገበሬዎች "የኢሕአዴግ መንግሥትም ድጎማ ያደርልን ይሆናል" በማለት በተለይ ባካባቢው "የግሎባል ስንዴ" እየተባለ የሚታወቀውን በብዙ ብድር እየወሰዱ መዝራት ይጀምራሉ፡፡ ቀጥሎ ከተዜሙት ግጥሞች መረዳት እንደሚቻለው ግን፥ ከጥቅሙ ይልቅ ጉዳቱ ነበር ለገበሬው የተረፈው፡፡ ገበሬዎቹ የወሰዱትን ብድር በወቅቱ መክፈል ባለመቻላቸው በሬያቸውን እስከመሸጥ እንደተገደዱም እንረዳለን፡፡

የግሎባል ስንዴ ተዘራ ቢሉኝ
ስልቻዬን ይዤ ውርጭ አደረብኝ፡፡

የግሎባል ስንዴ ትርፉ ገለባ ነው
ያንን አራት መቶ [10]ማነው የሚከፍለው?

[10] አራት መቶውን ብር ብድር ወይም እዳ ማለት ነው።

የግሎባል ስንዴ አልዘራም ተእንግዲህ
<u>የቀንበሩ</u> <u>በሬ</u> ተተሸጠ ወዲህ።

5. የተከሰቱ አካባቢያዊ ግጭቶችና በገበሬው ላይ ያስከተሉት ተጽእኖ

እላይ በተገለጹት ችግሮችና በተለያዩ ግጭቶች ምክንያት የጎጃም ገበሬዎች ከቀበሌ ኮሚቴዎች፥ ከኢሕአዴግ አባላትና ከግብርና ባለሞያዎች ጋር ቅራኔ ውስጥ ይገባሉ። አፍ አውጥተው ለመናገርና ተቃውሞአቸውን ፊት ለፊት ለማሰማት የሚሞክሩም በኮር አባላትና በታጣቂዎች እየታደኑ ይታሰራሉ። በተወለዱበት መንደራቸው፥ ከአብሮ አደጎቻቸው ጋር በሰላም አብሮ መኖር ባለመቻላቸው ብሶታቸውንና እሮሮአቸውን በግጥም እንደሚከተለው ይገልጻሉ።

ምን ዓይነት ጣጣ ነው? ምን ዓይነት መከራ?
ሰው እንዴት አይኖርም ታብሮ አደጉ ጋራ?

የኛ ዳኞቻችን በሮቻችን፥ መሬታችን ናቸው
አላስቀምጥ ያሉን ኮሚቴዎች፥ ታጣቂዎች ናቸው።

ጥረት ባደረጉ እጅ ላለመስጠት
ጥረት ባደረጉ <u>ብረት</u> ላለመስጠት
ቃላቸው ተቀድቶ ገቡ ተወህኒ ቤት።

ገበሬን አትንኩት! እዚያው ይቀመጥ
ጭቁኑን አትንኩት! እዚያው ይቀመጥ
ብዙ ጉድ ይወጣል ሲገለባበጥ።

መሬታቸው የተወሰደባቸውና የተበደሩትን የመንግሥት እዳ መክፈል ያልቻሉ ገበሬዎች ከብቶቻቸውን እየሸጡ፥ ቤተሰባቸውንና ቀያቸውን እየለቀቁ የጉልበት ሥራ ፍለጋ ወደ ከተሞችና ወደ አጎራባች ክልሎች መሰደድ ይጀምራሉ። እላይ እንደተገለጸው፥ የገበሬዎች ምሬት ባካባቢው የመንግሥት ባለሥልጣናት፥ በኢሕአዴግ ካድሬዎችና በቀበሌ የኮሚቴ አባላት ላይ የሚያነጣጥር እንደሆነ ከሚከተሉት ግጥሞች እንረዳለን።

አይተነው፥ አይተነው ታልሆነ ነገሩ
እኛም <u>አውሬ</u> እንሁን <u>እነሱም</u> ያድኑ።

እሄዳለሁ እንጅ ምን አለመሄዴ?
የኮሚቴን ደባ እያወቀው ሆዴ።

የኮሚቴን ደባ ተማይ ተቀምጨ
የወያኔን ደባ ተማይ ተቀምጨ
የካድሬን ደባ ተማይ ተቀምጨ
ስደት መሄዴ ነው አገር አቋርጨ፡፡

ዓባይ ገመገሙ ታየኝ እዚያ ማዶ
የሚሻገርበት ወንድ ልጅ ተናዶ
መሬቱ ተወስዶ ቤቱ ሁኖ ባዶ፡፡

ሞፈሩን ቀንበሩን ክተቱት በጎታ
እናርስበታልን ቀን የወጣ ለታ፡፡

አንዳንድ ገበሬዎች ከአካባቢያቸው አልፈው ወቅታዊና አገራዊ የፖለቲካ ጉዳዮችንም በግጥም ማንሣታቸው አልቀረም፡፡ ነገሩ በየቀበሌው ከሚሰጠው የአቅም ግምባታ ስልጠናና ቅስቀሳ ጋር ተያይዞ የመጣ ይመስላል፡፡ የኮር አባል፥ ሞቢላይዜሽን፥ ካድሬ፥ ታጣቂ፥ ምኒሻና ክፍለ ሕዝብ የሚባሉት የኢሕአዴግ የፖለቲካ ሹማምንት የጎጃምን ገበሬዎች ሳይቀር የራስን ዕድል በራስ ስለመወሰን፥ ስለ ብሔር ብሔረሰቦች እኩልነት፥ ስለ ክልል ፖለቲካ፥ ወዘተ. በየጊዜው ይሰብኳቸዋል፡፡ ከአገራቸው ከጎጃም ይልቅ ስለ ትግራይ ሕዝብ ጀግንነት፥ ታጋይነትና አሸናፊነት፥ አማራ የሚባለው ሕዝብ ከጥንት ጀምሮ በሌላው የኢትዮጵያ ብሔረሰብ ላይ ስላደረሰው የበደል ታሪክም ይነገሯቸዋል፡፡

ከደርግ ሶሻሊስታዊ አገዛዝ ውድቀት በኋላ ኢትዮጵያን በዘርና በጎሣ የከፋፈለውን የኢሕአዴግ መንግሥት በገጠሩ የጎጃም ሕዝብ ብቻ ሳይሆን ባማራው ላይ እያደረሰ ያለውን ፖለቲካዊ ተጽእኖም ይቃወማሉ፡፡ ገበሬዎቹ ብዙ ከተመለከቱና ካስተዋሉ በኋላ የሚከተሉትን ብስል ፖለቲካዊ ግጥሞች ያዜማሉ፡፡ ግጥሞቹ በሽግግሩ መንግሥት ወቅት በሠርግ፥ በፉከራ፥ በቀረርቶና በጤፍ አጨዳ ላይ በስፋት የሚደመጡና የሚዜሙ ነበሩ፡፡ ግጥሞቹ ለትግራይ ሕዝብ የሚደረገውን አድልዎ ይተቻሉ፡፡ በአማራው ሕዝብ ላይ እየደረሰ ያለውንም በደል ያነሣሉ፡፡

ሲከፋፉን ጊዜ ብናንጎራጉር
"እነዚያ ነፍጠኞች" እንባል ጀመር፡፡

ወይ አገሬ ጎጃም አጋሙ ግራሩ
ሁሉንም ቆረጡት ለማገር እያሉ፡፡

መቀሌ ታደሰ ከተማውም ሰፋ
ትግሬ ብቻ ነወይ ላገሩ የለፋ?

አማራን “ተኛ” አለ ትግሬውን “ነግድ”
እንዲህ ነው ያገር ልጅ ስንፈቃቀድ?

በመጨረሻም ገበሬዎቹ ከዘመቻ፥ ከጦርነት፥ ከረሃብ፥ ከቸነፈር፥ ወዘተ. ተመክሮአቸው በመነሣትና ያለፈ ታሪካቸውን በማስታወስ፥ እውነታ ያለውን አንድ ታሪካዊ ነቁጥ ይጠቅሳሉ። ከጥንት ጀምሮ የመከራው መምጫ ከየት እንደሆነና ለችግሩም ተጠያቂዎች እነማን እንደሆኑ በግጥማቸው በግልጽ ያወሳሉ፥ እንዲህ ብለው።

በቅሎ ግዙ፥ ግዙ፥ ግራጫ፥ ግራጫ
ወትሮም ተትግሬ ነው የመከራው መምጫ።

እኛ መች ፈለግነው የትግራይን ጠጅ
እየበጠበጡ ያፋጁናል እንጅ።

6. ማጠቃለያ

በሀገራችን የገበሬዎች ቃላዊ ቅርስ (oral heritage) እና ባህላዊ ዕውቀት (indigenous knowledge) በቸልተኝነትና በምሁራን እጥረት ለባህል፥ ለትምህርት፥ ለታሪክ፥ ለልዩ ልዩ ግብርና-ነክ ፖሊሲዎች፥ ለልማትና ለዕድገት የሚያበረክቱት አስተዋጽኦ በወጉ አልተጠናም። ስለዚህ፥ የገጠሩ ሕዝብ ቃላዊ ቅርስና ባህላዊ ዕውቀት ባፋጣኝ የጥናትና የምርምር ርእስ መሆን ይገባዋል።
ከምሥራቅጃም ገበሬዎች በተሰበሰቡ ፖለቲካዊ ግጥሞች ጥናት ላይ ተመሥርቶ የሚከተሉትን የማጠቃለያ ነጥቦች ማቅረብ አስፈላጊ ነው። ግጥሞቹ በ1983 የደረገውን የመንግሥት ለውጥና ከዚያ በኋላ የተከሰቱትን ወቅትዊና አካባቢያዊ ግጭቶች፥ እንዲሁም ግብርና-ነክ ፖሊሲዎች ይመለከታሉ። በተለይም በ1989 የተደረገውን የገጠር መሬት ሽግሽግ ፖሊሲ በመቃወም የኢሕአዴግ ካድሬዎች በገበሬዎች ላይ ያደረሱትን በደል በምሬት ይተቻሉ። ገበሬዎቹም ሆን ተብሎ በሦስት ጎራ ማለትም፥ ቅሪት ፊዩዳል፥ ቢሮክራትና ጭቁን ወይም ድሃ አርሶ አደር ተብለው መከፈላቸው በገጠሩ ሕዝብ ዘንድ ከፍተኛ ስጋትንና የርስ በርስ ግጭትን አስከትሏል። አንዳንዱ ችንም ለስደት ዳርጓል።

ገበሬዎቹ በግጥሞቻቸው ያነሧቸው ማኅበራዊ፥ ኢኮኖሚያዊ፥ ፖለቲካዊና አስተድዳደራዊ ችግሮች በመጀመሪያ ደረጃ የመንግሥት ፖሊሲ አውጭዎችንና የገጠር ልማት ባለሞያዎችን ሊያሳስቡና አዎንታዊ ምላሽ ሊያገኙ ይገባል። በሁለተኛ ደረጃ ደግሞ የግብርና፥ የገጠር ልማት፥ የባህል፥ የሥነ ትምህርት፥ የሥነሰብእ፥ የታሪክና የሥነቃል ምሁራን ሙያዊ ተቀናጅቶ በሚጠይቀው የምርምር ዘዴ (interdisciplinary approach) የቃል ቅርስ ጥናትና ምርምር ላይ ትኩረት ማድረግና የበኩላቸውን አስተዋጽኦ ማበርከት ይጠበቅባቸዋል። አገራችን ላለችበት የተወሳሰቡ ማኅበራዊ፥

ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ ችግሮች[11] አንዱ ገጽታ፥ የገጠሩን ሕዝብ ቀርቦ ካለማወቅ፥ ኑሮውን ተጋርቶ ካለመኖር፥ ሐሳቡን በጥሞና ካለመስማትና፥ በተለይም ደግሞ ባህላዊና አገር-በቀል ዕውቀቱን ተረድቶ በእሱው ፍላጎት ላይ የተመሠረተ፥ እሱኑ ያሳተፈ የአስተዳደር፥ የልማትና የግብርና ርሕ አለመነደፉ እንደሆነ በስፋት ይታመናል። የጎጃም ገበሬዎች በብሶት ግጥሞቻቸው ያነሷቸው አንኳር የፖለቲካ፥ የገጠር አስተዳደርና የመሬት-ነክ ችግሮችም ይህንኑ እውነታ የሚ ያመላክቱ ናቸው።

ዋቢ መጻሕፍት

Abdussamad H. Ahmad. 1987. 'Peasant Conditions in Gojjam During the Great Famine 1888- 1892'. *Journal of Ethiopian Studies*. XX: 1, 1-18.

የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥት። 1987 ዓ.ም። በአማራ ክልል ወረዳዎችን የማጠፍና የማሸጋሸግ ተግባር አፈጻጸም መመሪያ። ባሕር ዳር፥ ነሐሴ።

_______. 1988. ዓ.ም። የቀበሌ ማሸጋሸግ ተግባር አፈጻጸም መመሪያ። ባሕር ዳር፥ ጥቅምት።

Andrzejewski, B.W. and G. Innes. 1975. 'Reflections on African Oral Literature'. *African Languages/Langues Africaines*. 1, 4-57.

ደበበ ሰይፉ። 1983. 'ያማርኛ ሕዝባዊ ሥነግጥም ላብነት ያህል'። *Journal of the Institute of Language Studies*. 1:1, 31-39.

Dessalegn Rahmato. 1993. 'Agrarian Change and Agrarian Crisis: State and Peasantry in Post-Revolution Ethiopia'. *Africa*. 63: 1, 36-55.

______.1994. 'The Unquiet Countryside: The Collapse of Socialism and Agitation, 1990 and 1991'. In: Abebe Zegeye and Siegfried Pausewang (eds.). *Ethiopia in Change: Peasantry, Nationalism and Democracy*. British Academic Press. London and New York. 242-278.

Ege, Svein. 1997. *The Promised Land: The Amhara Land Redistribution of 1997*. Centre for Environment and Development. Working Papers on Ethiopian Development. 12, Trondheim.

ፈቃደ አዘዘ። 1988 ዓ.ም። ሥነቃል ትምህርትና ምርምር ፋይዳ በኢትዮጵያ። ለቋንቋዎች ጥናት ተቋም 8ኛ ሴሚናር የቀረበ ወረቀት፥ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፥ ባህል ማዕከል።

______.1998. Unheard Voices: Drought, Famine and God in Ethiopian Oral Poetry. Addis Ababa University Press and Norwegian University of Science and Technology. Addis Ababa and Trondheim.

[11]በኢትዮጵያ የገጠር ልማትን፥ የመሬት ይዞታን፥ የገበሬውን ችግር፥ ድህነትን፥ የምግብ እህል እጥረትን፥ ግብርና ነክ ፖሊሲዎችንና የችግሮቹን መንስኤ በተለያዩ አካባቢዎች ተዘዋውሮ ለበርካታ ዓመታት በጥልቀት ያጠና ደሳለኝ ራህመቶ መሆኑን መጥቀስ ተገቢ ነው። ስለዚህ ጉዳይ በተለይ የደሳለኝን (1993፥ 1994) እና የፓውዘቫንግን (1983) ጥናቶች ይመልከቱ።

Finnegan, Ruth. 1992. Oral Poetry: Its Nature, Significance and Social Context. Indiana University Press. Bloomington and Indianapolis.

Furniss, Graham. 1995. Ideology in Practice: Hausa Poetry as Exposition of Values and Viewpoints. Ruediger Koeppe Verlag. Koeln.

Gebru Tareke. 1991. Ethiopia, Power and Protest: Peasant Revolts in the Twentieth Century. Cambridge University Press. Cambridge.

Getie Gelaye. 1994. The Social Life of Yetnora Agricultural Producers' Cooperative and Its Reflections in Amharic Oral Poetry. Unpublished M.A. Thesis Submitted to the School of Graduate Studies in Social Anthropology. Addis Ababa University.

______.1998. Doing Fieldwork in a Native's Community: Ethiopian Peasants and Their Reflections on Local Politics. Paper presented at the 5th Biennial European Association of Social Anthropologists Conference. Frankfurt am Main. 4-7 September.

______.1999a. 'Contemporary Amharic Oral Poetry From Gojjam: Classification and a Sample Analysis'. *Aethiopica, International Journal of Ethiopian Studies*. 2, 124-141.

______.1999b. 'Peasant Poetics and State Discourse in Ethiopia: Amharic Oral Poetry as a Response to the 1996-97 Land Redistribution Policy'. *Northeast African Studies*. 6: 1, 2, 171-206.

______.2000a. *Peasants and the Ethiopian State: Agricultural Producers' Co-operatives and Their Reflections in Amharic Oral Poetry, A Case Study in Yetnora, East Gojjam, 1975-1991*. Lit Verlag. Muenster-Hamburg-London.

______. 2000b. 'Voices of the Rural People in Ethiopia: Agrarian Change and Local Politics as Reflected in Amharic Oral Poetry '. *Africa Today*. (forthcoming).

______.2001a. *Amharic Oral Poems of the Peasantry in East Gojjam: Text, Classification, Translation and Commentary*. Lit Verlag. Muenster-Hamburg-London.

______.2001b. 'Social Change and Local Politics: The Peasants of Gojjam and Their Reflections on Contemporary Issues in Amharic Oral Poetry'. In: Russell H. Kaschula, (ed.). *African Oral Literature: Functions in Contemporary Contexts*. New Africa Books. Cape Town. 206-220.

Hailu Araya. 1978. Ethiopian Folk Poetry Recreated. Addis Ababa University. Institute of Language Studies. Department of Foreign Languages and Literature. Mimeographed.

Hurreiz, Sayyid Hamid. 1970. 'The Use of Folk Poetry in Political and Social Protest by the Shukriyy'. In: Sayyid Hamid Hurreiz and Herman Bell (eds.). *Directions in Sudanic Linguistics and Folklore*. Sudanese Studies Library. Khartoum. 4, 123-131.

Johnson, John William. 1996. *Heelloy Modern Poetry and Songs of the Somali*. (2nd ed.). Haan Publishing. London.

Kaschula, Russell H. 1991. 'The Role of Xhosa Oral Poet in Contemporary South African Society'. *South African Journal of African Languages*. 11, (47-54)

Lange, Werner. 1979. *Domination and Resistance: Narrative Songs of the Kaffa Highlands*. 8, Michigan State University. East Lasting.

Levine, Donald N. 1965. *Wax and Gold: Tradition and Innovation in Ethiopian Culture*. The University of Chicago Press. Chicago.

ማኅተመ ሥላሴ ወልደ መስቀል:: 1948 **ዓ.ም**:: **አማርኛ ቅኔ** :: **ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤት**:: **አዲስ አበባ**::

መንግሥቱ ለማ:: 1963 '**የአማርኛ ግጥም ዓይነቱ፥ ሥረቱ ሥርዓቱ**':: *Journal of Ethiopian Studies*. I: 2, 133-151.

Okpewho, Isidore 1992. *African Oral Literature: Backgrounds, Character and Continuity*. Indiana University Press. Bloomington and Indianapolis.

Olatunde, Olatunji. 1979. 'Issues in the Study of Oral Poetry in Africa'. *Journal of African Studies*. 6: 2, 112-119.

Pankhurst, Helen. 1992. Gender, *Development and Identity: An Ethiopian Study*. Zed Books. London and New Jersey.

Pausewang, Siegfried. 1983. *Peasants, Land and Society: A Social History of Land Reform in Ethiopia*. Weltforum. Munich.

ሰይፉ መታፈሪያ:: 1973 **ዓ.ም**:: **ሥነ/ቢነተቃል በኢትዮጵያ**:: **ለኢትዮጵያ ቋንቋዎችና ሥነጽሑፍ ክፍል ሴሚናር የቀረበ የጥናት ወረቀት፥ አዲስ አበባ፥ ሐምሌ**::

______.1984. 'Oral Literature of Ethiopia as Source Material for Children's Books: A Sample Study'. *Rassegna di Pedagogia*. 1: 2, 45-72.

______.1993. '**የፎክሎር መዝገበ ቃላት ጥንቀራ ቅድመ ዝግጅት**':: *Journal of Ethiopian Studies*. XXVI: 1, 73-116.

Shibeshi Lemma. 1986. A Thematic Approach to Famine-Inspired Amharic Oral Poetry. Addis Ababa University. Institute of Language Studies. Unpublished M.A. Thesis.

Teferi Abate. 1997. 'Land Redistribution and the Macro Dynamics of Land Access and Use in Amhara: The Case of Two Communities in South Wollo'. In: Katsuyshi Fukui (et al eds.). *Ethiopia in Broader Perspective: Papers of the 13th International Conference of Ethiopian Studies*. Shokado Book Sellers. Kyoto. II, 768-797.

Triulzi, Alessandro. 1980. 'Social Protest and Rebellion in Some Gäbbar Songs From Qellem, Wällägga'. In: Joseph Tubiana (ed.). *Modern Ethiopia: Proceedings of the Fifth*

International Conference of Ethiopian Studies. Rotterdam. 177-196.

Yigremew Adal. 1997. 'Rural Land Holding Readjustment in West Gojjam, Amhara Region'. *Ethiopian Journal of Development Research*. 19: 2, 57-89.

ዝክረ ሕግ፡፡ 1989 ዓ.ም፡፡ በአማራ ብሔራዊ ክልል የገጠር መሬት ይዞታ ሽግሽግን ለማካሄድ የወጣ አዋጅ፡፡ (ቁጥር 16/89) ባሕር ዳር፥ ጥቅምት 27፡፡